

Structurele financiering Zorgzame Gemeenschappen.

Frans van Zoest

In co-creatie met:

Frans van Zoest, Lian Stouthard - Vilans

Roos van Schaijk, Karin Sok - Movisie

Nanneke van der Heijden, Jan Smelik - NLZVE

COMPLEXE EN TIJDELIJKE FINANCIERING BELEMMEREN ZORGZAME GEMEENSCHAPPEN IN HUN ONTWIKKELING EN ROL

Het is tijd voor een **eenvoudigere en structurelere financiering** van zorgzame gemeenschappen.

Dat is een belangrijke conclusie uit de eerste monitor zorgzame gemeenschappen 2020 die Nederland zorgt voor elkaar, Movisie en Vilans uitvoerden onder ruim 300 burgerinitiatieven in wonen, zorg en welzijn.

Uit de Monitor, die eind 2020 plaatsvond, blijkt dat bijna de helft van de deelnemende bewonersinitiatieven in wonen, zorg en welzijn (zorgzame gemeenschappen genoemd) de behoefte heeft aan aanvullende financiering. Een op de twintig ervaart een voortdurend tekort. Negen van de tien geeft aan hun activiteiten te willen uitbreiden, maar een derde heeft daarvoor niet de middelen. Deze uitkomsten sluiten aan bij [recent onderzoek](#) van Institutions for Collective Action (ICA) Rotterdam naar de kracht en uitdagingen van burgerinitiatieven in Nederland in brede zin. Ook daar bleek het ontwikkelen van een financieel perspectief een belangrijke uitdaging.

De Monitor Zorgzame Gemeenschappen bestond naast een vragenlijst uit 11 verdiepende interviews over financiering van goedlopende, meer ontwikkelde, initiatieven¹. Deze gemeenschappen laten zien

¹ Dorpsbelang Vledder, Afrikaanderwijk Coöperatie, Inwoners aan Zet, Dorpenzorg Emmen, Austerlitz Zorgt, Lierop Leeft, Steingood Beringe, Stichting tot Welzijnsbevordering voor de gemeente Bergen (L), Dorpsoverleg Kessel, Dorpsoverleg America en Stichting Woonzorg Elisabeth Stift.

dat groei en een stabiele financiering vaak complexe constructies en specialistische kennis vraagt. Die heeft niet elk burgerinitiatief direct in huis. Om de maatschappelijke impact van deze groeiende beweging te versterken moeten de financieringsmogelijkheden eenvoudiger en stabiel worden, en ook ondersteunings- en aanloopkosten dekken.

DE BASIS: VRIJWILLIGE INZET ALS SOCIAAL KAPITAAL

Zorgzame gemeenschappen zijn gebouwd rondom het principe dat de lokale gemeenschap op vrijwillige basis precies datgene regelt waar in hun gemeenschap behoefte aan is. Daarmee zijn de budgetten waarmee ze werken vaak heel laag. Hoewel door een aantal uitschieters de zorgzame gemeenschappen in de Monitor gemiddeld €18.000 aan inkomsten hadden, had 50% minder dan €1.100 aan inkomsten! De belangrijkste 'financiering' van deze initiatieven is dan ook de enorme vrijwillige inzet, waarvan bijna 90% gebruik maakt. Alleen al bij

de deelnemers aan de Monitor zijn ruim 16.000 vrijwilligers betrokken; gemiddeld 60 per gemeenschap. Ja, er zijn uitdagingen om deze vrijwilligers aan te trekken (36%) of te behouden (25%), maar slechts een op de vijf ervaart een tekort aan vrijwilligers. Dat is een prestatie gegeven het feit dat in Nederland zowel het aantal vrijwilligers als het aantal uur inzet dat zij gemiddeld leveren al sinds 2012 langzaam daalt ([NOV, 2020](#)).

Uit de interviews blijkt dat de voedingsbodem in gemeenschappen om een dergelijk sociaal kapitaal bijeen te brengen het rechtstreekse gevolg is van een brede samenspraak met buurtbewoners. Dit leidt tot een groot draagvlak en gezamenlijke verantwoordelijkheid voor actie. Zo begon

Dorpsbelang Vledder in 2012 met jaarlijkse gesprekken met het hele dorp. Behoeften van inwoners komen in gesprekken, enquêtes en de Algemene Leden Vergadering naar boven en worden aangepakt. Austerlitz Zorgt informeert bewoners continu over de zorgcoöperatie. Heerst er bijvoorbeeld een tekenplaag? Dan verspreidt de zorgcoöperatie folders hoe je teken kunt bestrijden. Door deze continue actieve communicatie voelen mensen zich verbonden met de coöperatie, zetten ze zich vrijwillig in en/of betalen elke keer hun bijdrage.

Diverse zorgzame gemeenschappen weten de waarde van hun vrijwillige inzet ook te vertalen in euro's en daarmee een succesvol beroep te doen op bijvoorbeeld de gemeente, provincie of fondsen voor financiering. Stichting Woonzorg Elisabeth Stift realiseerde in een voormalig klooster 21 woonappartementen voor senioren, met ruim €300.000 aan vrijwilligersinzet. Dat gebeurde ook bij de

herbouw van een kasteel in Kessel, waar 25.000 uren vrijwillige inzet door de gemeenschap werd geïnvesteerd. Door de inzet van deze inverdiende middelen is het Dorpsoverleg Kessel gelukt om ruim vijf miljoen euro aan regionale en provinciale subsidie binnen te halen voor de realisatie van het kasteel.

MIX AAN OVERIGE INKOMSTEN

Naast het sociale kapitaal van vrijwillige inzet bestaat de financiering van zorgzame gemeenschappen meestal uit een mix aan overige inkomsten (zie ook: [Inspiratieboekje financiering bewonersinitiatieven](#), [Schijf-van-vijf voor financiering van burgerinitiatieven](#) en [Als het geld rolt](#)). Uit de monitor blijkt dat acht van de tien initiatieven die meededen, enige vorm van subsidie ontvangt, vaak van gemeenten (82%) en/of fondsen (42%). Ook een eigen bijdrage voor activiteiten (43%) en contributies (23%) leveren regelmatig inkomsten op. Eén op de tien levert zelf betaalde diensten aan o.a. gemeente, scholen, zorg- en welzijnsorganisaties of huurders.

Inkomsten	
Contributie	23%
Eigen bijdrage	43%
Gratis gebruik middelen	27%
Subsidies, Giften e.d	78%

Kenmerkend aan veel van de geïnterviewde meer ontwikkelde initiatieven is juist dat ze (grotendeels) onafhankelijk zijn van fondsen en subsidies. Ze hebben leden die betalen, realiseren zorgwoningen door obligatieleningen van dorpsbewoners, aangevuld met bijvoorbeeld een lening van een bank, huurinkomsten, *crowdfunding*, kostendekkende diensten (bijdrage per deelnemer) en/of verkoop van diensten. Een goed voorbeeld daarvan is coöperatie Austerlitz Zorgt. Naast de inzet van 120 vrijwilligers en het lidmaatschapsgeld van €25 per jaar, ontvangt zij van de gemeente ieder jaar de loonkosten voor het dorpssteam en heeft zij zorgwoningen gerealiseerd met een hypotheek en *crowdfunding*. Deze worden nu verhuurd door de aan de zorgcoöperatie gelieerde woonstichting. Op termijn levert dit rendement op voor het dorp. Ook in andere gemeenten betaalt de gemeente de loonkosten van bijvoorbeeld een jongerenwerker (Dorpenzorg Emmen) of dorpsondersteuner (Lierop Leeft).

Het zelf 'ondernemen' levert zorgzame gemeenschappen vrijheid op om zelf te bepalen wat ze wel of niet doen. Ook hoeft je niet veel tijd te besteden aan verantwoorden en subsidies aanvragen. De Afrikaanderwijk coöperatie in Rotterdam is daarvan een goed voorbeeld. In tegenstelling tot veel

initiatieven die drijven op vrijwillige inzet is hun uitgangspunt om mensen voor hun inzet te betalen. De coöperatie werkt met 55 mensen, waarvan de meeste in loondienst met, na drie jaar, een contract voor onbepaalde tijd. Ook zijn een aantal freelancers betrokken de coöperatie. De inkomsten bestaan uit de verhuurinkomsten van het gemaal dat ze van Vestia huren, betaalde dienstverlening (catering, schoonmaak logeerwoningen, huismeester, hovenierswerk) en bijvoorbeeld een opdracht voor de circulaire afvalscheiding van de Afrikaandermarkt, verkregen via de Right to Challenge (afval ophalen en schoonmaken van de markt). Kleine aanvullende inkomsten worden nog gehaald uit een premie voor mensen die ze uit een uitkering halen en kleine, incidentele subsidies van gemeente en fondsen om te experimenteren met nieuwe diensten.

Autonomie is een belangrijke waarde van en voor burgerinitiatieven. De mix aan financiering wordt dan door de geïnterviewden dan ook niet per se negatief gevonden omdat het hen minder afhankelijk maakt van één geldschieter en ruimte voor ondernemerschap geeft. Maar de criteria voor subsidies stroken lang niet altijd met wat belangrijk is voor de wijk of het dorp waar het initiatief het voor doet. Enerzijds zoeken initiatieven manieren om daarmee om te gaan, anderzijds is het ook aan de financier hier veel meer op aan te sluiten, het initiatief te vertrouwen en de ruimte te geven vanuit de overtuiging dat zij aansluiten bij de inwoner en diens behoeften.

COMPLEXE CONSTRUCTIES EN SPECIALISTISCHE KENNIS NODIG

Een stabiele financiering van een goed georganiseerde zorgzame gemeenschap met voldoende vrijheid en autonomie vraagt dus vaak complexe constructies en nogal wat juridische en beleidsmatige kennis van de initiatiefnemers. Bij diverse initiatieven die we spraken hebben de trekkers deze kennis en/of kunnen deze kennis in hun directe netwerk makkelijk vinden. Zo heeft Stichting Welzijnsbevordering Bergen (SWB) in Limburg een voormalig bankmedewerker als secretaris en maakt ze gebruik van het netwerk voor het gelieerde maar zelfstandige opererende project Noaberschap waarin zowel juristen en fiscalisten zitten die inwoners helpen met juridische en fiscale vragen.

Voor veel zorgzame gemeenschappen zijn deze complexe constructies en specialistische kennis niet beschikbaar. Daarom ontstaan ook initiatieven die andere bewonersinitiatieven financieel, juridisch, fiscaal en bedrijfsmatig verbinden en ontzorgen. Naast SWB is bijvoorbeeld de stichting Inwoners aan Zet (Coevorden) een goed voorbeeld. Ze signaleerden dat veel mensen goede ideeën hebben voor hun buurt of wijk, maar afhaken door de juridische en administratieve zaken die bij het starten van een inwonersinitiatief komen kijken. Inwoners met een uitgedacht plan kunnen bij de stichting terecht. De stichting denkt o.a. mee bij het verder uitwerken van een bestaand plan. De stichting kan voor initiatiefnemers als een (tijdelijke) rechtspersoon optreden. Dit bijvoorbeeld om subsidies aan te vragen. Ook regionale netwerken als de Twentse Naobers en het landelijke Nederland Zorgt Voor Elkaar kunnen deze ondersteunende functie vervullen en doen dat ook al.

OP WEG NAAR EEN EENVOUDIGERE EN STRUCTURELERE FINANCIERING

De Monitor Zorgzame Gemeenschappen 2020 laat zien dat de beweging van bewonersinitiatieven groeit en impact heeft. De Monitor laat ook zien dat onder zorgzame gemeenschappen een brede wens is voor meer financiering om hun activiteiten uit te breiden en te verbeteren. Aan de andere kant laten de interviews met meer ervaren en ontwikkelde initiatieven, zien dat er dan vaak complexe constructies en specialistische kennis nodig zijn om dat te bereiken. Deels kunnen burgerinitiatieven elkaar daarbij helpen. Maar om de maatschappelijke impact van deze groeiende beweging te versterken, zouden overheid, gemeenten en andere financiers de volgende ontwikkelingen kunnen stimuleren, zodat meer zorgzame gemeenschappen sneller toegang hebben tot een meegroeiende, eenvoudiger en stabielere financiering:

1. Bij verlenen van subsidies dienen financiers nog meer aan te sluiten bij inwoners en hun behoeften en zorgzame gemeenschappen vertrouwen en ruimte te geven dat zij in die behoeften voorzien.
2. Brede en zo eenvoudige mogelijke toegang tot voorfinanciering van proces- en aanloopkosten, zeker als er aanzienlijke investeringen nodig zijn, zoals woningbouw of aanschaf van ruimten en vervoersmiddelen. In de energiesector zijn inmiddels goede ervaringen met een zogenaamd Ontwikkelfonds. Een goed voorbeeld hiervan is het Stimuleringsregeling Wonen en Zorg.
3. Ondersteuning van zorgzame gemeenschappen bij de vaak complexe constructies en specialistische kennis die nodig is om te groeien en een stabiele financiering te organiseren. Dit kan bijvoorbeeld door de regionale en landelijke infrastructuur op een professionele manier op te bouwen en te financieren. Ook hier is de energiesector een voorloper.
4. Vervanging van vele kleine subsidies van lokale overheden door een landelijk of meerdere regionale maatschappelijk groeifonds(en) die niet alleen opstartkosten maar ook reguliere operationele kosten dekken. Eind 2020 pleitte een groep van organisaties van zelforganiserende burgers voor de oprichting van een maatschappelijk revolverend groeifonds van 500 miljoen voor 10 jaar.
5. Ontwikkelen en delen van meer kennis over hoe zorgzame gemeenschappen een eigen verdienmodel kunnen ontwikkelen. Bijvoorbeeld door zorgactiviteiten (die overwegend geld kosten) te compenseren met energie of huisvesting (die overwegend geld opleveren).

De inhoud van dit document is met zorg samengesteld. Toch is het niet uitgesloten dat bepaalde informatie verouderd, onvolledig of anderszins onjuist is. Vilans heeft geen invloed op de wijze waarop de informatie door de gebruiker kan worden gebruikt en wijst iedere aansprakelijkheid af voor verlies aan inkomsten of contracten, of voor directe, indirecte of andere gevolgschade van welke aard dan ook, voortvloeiend uit of verband houdend met het gebruik van deze informatie.

Contact:
Churchillaan 11
3527 GV Utrecht
030 789 23 00
info@vilans.nl

© Vilans november 2021